

УДК 343.4

Микола Володимирович Єрошкін,

*старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 1 Донецького юридичного інституту МВС України*

Заборона насильницьких зникнень в Україні

Будь-яке насильницьке зникнення порушує цілу низку прав і свобод людини, багато з яких є загальноновизнаними і невід'ємними як в міжнародному праві, так і на національному рівні. У той же час безкарність була і залишається однією з ключових проблем у функціонуванні правової системи України – так само, як дотримання прозорості, незалежності та інших критеріїв ефективного розслідування випадків порушень фундаментальних прав людини, зокрема насильницького зникнення.

Термін «насильницьке зникнення» був вперше застосований неурядовими організаціями Латинської Америки в 1960-ті роки та є дослівним перекладом іспанського словосполучення «*desaparación forzada*», який розкриває концепцію насильницького зникнення, як жорстоке порушення прав людини та злочин, вчинений прямо чи опосередковано та за підтримки органів державної влади з метою усунення політичних опонентів. Це явище отримало широке розповсюдження в кінці 60-х та на початку 70-х років в багатьох країнах Латинської Америки у вигляді державної політики систематичних репресій проти неугодних осіб [1, с. 12].

Абсолютна заборона насильницьких зникнень міститься в ст. 1 Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 року [2]. У цій же статті уточнюється, що жодні виключні обставини, якими б вони не були, чи то стан війни або загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи інший надзвичайний стан, не можуть слугувати виправданням насильницького зникнення. Конвенція 2006 року на сьогодні є першим і єдиним міжнародно-правовим актом універсального характеру, який присвячений проблемі насильницьких зникнень.

Завдання посилення протидії таким кримінальним правопорушенням стоїть як на міжнародно-правовому рівні, так і на рівні національного законодавства; поряд з міжнародно-правовими є необхідними і внутрішньодержавні механізми боротьби із зазначеними протиправними діями.

Насильницькі зникнення – достатньо поширені злочинні діяння, характерні для періоду проведення локальних (адресних) спеціальних операцій по встановленню місцезнаходження та затриманню учасників незаконних збройних формувань. Складність розслідування таких злочинів обумовлена труднощами у встановленні осіб, задіяних в спеціальних заходах, серед яких, як правило, представники самих різних силових структур, а також самих спецоперацій, відомості про проведення яких нерідко засекречуються [3, с. 44].

Насильницькі зникнення, як і деякі інші порушення прав людини, вважаються злочином за міжнародним правом, а держави-учасники відповідних договорів, крім передбачених ними заходів для запобігання насильницьких зникнень, зобов'язані віднести такі діяння до кримінальних злочинів також в національному законодавстві.

Диспозиції ст. 1461 КК України цілком відповідають змісту Конвенції 2006 р. Так, ч. 1 ст. 1461 КК України визначає насильницьке зникнення як арешт, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі, вчинене представником держави, в тому числі іноземної, з подальшою відмовою визнати факт такого арешту, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі або приховуванням даних про долю такої людини чи місце перебування [4].

Отже, насильницьке зникнення на сьогодні є одним із найжорсткіших порушень прав людини, яке представляє доволі складне та сукупне порушення основних прав і свобод людини. Зазначене кримінальне правопорушення, за вчинення якого передбачена кримінальна відповідальність й законодавством України, може відбуватися як в мирний час, так і в період збройних конфліктів.

Список бібліографічних посилань

1. Цвікі В. Ю. Міжнародно-правовий захист осіб від насильницьких зникнень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2017. 240 с.
2. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень : від 20.12.2006 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l54 (дата звернення: 29.10.2019).
3. Гузеева О. С. Проблемы квалификации насильственных исчезновений. *Уголовное право*. 2014. № 5. С. 44–47.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 29.10.2019)

Одержано 01.11.2019